

УДК: [330.15:628.4.032](477)

В. С. Тихенко*Сумський державний університет, Україна***РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА НАДНАЦІОНАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ
ЗБИРАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ**

Досліджено поточну ситуацію реалізації в Україні національних та наднаціональних проєктів збирання та переробки побутових відходів. Проаналізовано схвалену Кабінетом Міністрів України Концепцію загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013–2020 роки, розглянуто започатковані природоохоронні проєкти з переробки відходів в межах України та спільно з країнами-сусідами, накреслено перспективи їх виконання в наступні роки.

Ключові слова: природоохоронні проєкти, побутові відходи, «Чисте місто», Загальнодержавна програма поводження з відходами на 2013–2020 роки.

Исследовано существующую ситуацию реализации в Украине национальных и наднациональных проектов, касающихся сбора и переработки бытовых отходов. Также проанализирована одобренная Кабинетом Министров Украины Концепция общегосударственной программы обращения с отходами на 2013–2020 гг. Рассмотрены начатые на сегодня природоохранные проекты по переработке отходов в рамках Украины и совместно со странами-соседями, сформулированы перспективы их дальнейшего выполнения в последующие года.

Ключевые слова: природоохранные проекты, бытовые отходы, «Чистый город», Общегосударственная программа обращения с отходами на 2013–2020 гг.

The article scrutinizes the current situation regarding the realization of national and supranational projects for household waste collection and processing in Ukraine. The author analyzes the Concept of the National program of waste treatment for 2013–2020 approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The article further reviews the initialized nature conservation projects on waste processing both in Ukraine and in association with neighboring countries and emphasizes the prospects of their accomplishment in the coming years.

Keywords: nature conservation projects, household waste, «Clean city», the National program of waste treatment in 2013–2020.

Проблеми стану довкілля в Україні та світі набувають все більшої актуальності, зважаючи на підвищення рівня антропогенного впливу на об'єкти природи. Для розв'язання цих проблем сьогодні широко започатковують та реалізують національні та наднаціональні проєкти в сфері природоохоронної діяльності державних і місцевих органів влади. Серйозною проблемою світового масштабу виступає збільшення обсягів накопичення відходів як населення, так і юридичних осіб. Через це, важливістю набуває питання раціонального збирання різних відходів та їх переробка в країні. В Україні вже близько 7 % території знаходиться під твердими побутовими відходами, обсяг яких щороку зростає. У такій ситуації урядом активно започатковуються державні програми національного та міжнародного рівня для фінансування проєктів, спрямованих на вирішення зазначених питань. Для фінансування таких проєктів активно залучають як державні кошти, так і кошти приватних інвесторів як у межах України, так і за кордоном. З огляду на це, ґрунтовний аналіз поточної ситуації зі збирання та перероблення відходів в Україні, а також виконання природоохоронних проєктів держави виявляється об'єктивно необхідним, що підтверджує актуальність нашої теми дослідження.

Теоретичні та практичні аспекти вирішення проблеми збирання та переробки відходів в Україні висвітлено у роботах О. С. Телетова, М. Г. Зубенко [11], С. М. Фролова [13], Г. З. Леськів [4], Б. О. Горлицького [9], В. С. Міщенка, Г. П. Виговської, Ю. М. Маковецької [12] та ін. Незважаючи на доволі велику кількість робіт,

у яких порушено цю проблему, та враховуючи необхідність проведення більш активної природоохоронної діяльності та ускладнення екологічної ситуації, важливого значення набуває дослідження поточного стану реалізації національних та міжнародних проектів в Україні з охорони природи.

Метою статті є дослідження поточного стану реалізації національних та наднаціональних проектів збирання та переробки відходів в Україні та визначення перспектив упровадження нових програм.

Накопичення відходів населення та юридичних осіб на сьогодні день є чи не найактуальнішою проблемою багатьох країн світу. Через відсутність необхідного обсягу фінансування, чітко розробленої політики та гальмування реалізації програм цього напрямку ситуація в Україні з переробки відходів є досить складною. Про це свідчить постійне зростання обсягу відходів та погіршення екологічного й санітарного стану територій поблизу звалищ та полігонів побутового сміття.

Так, в Україні щороку утворюється 52 млн тонн побутового сміття, обсяг якого зростає кожного року на 1,5–2,5 %. Лише 5 % відходів переробляють, інші 95 % вивозять на звалища та полігони. За даними офіційної статистики, найбільше відходів в Україні продукує населення – близько 60 %, дещо менше – юридичні особи й бюджетні організації – 30 % та 10 % відповідно.

В Україні діє близько 6 тис. звалищ та полігонів сміття загальною площею 7,4 тис. гектарів, 32 тис. несанкціонованих звалищ, 15 сортувальних ліній та лише два сміттєспалювальні заводи. Не говоримо про несанкціоновані звалища та полігони, навіть санкціоновані для зберігання відходів території дуже часто перевантажені (близько 5 %) або не відповідають встановленим нормам екологічної безпеки (близько 16 %). Варто також відзначити, що в Україні, на жаль, відсутні сміттєпереробні заводи, поширені в економічно розвинутих країнах, зокрема в Європі [2; 3; 14].

Як бачимо, наведені вище дані свідчать про реальну на сьогодні проблему у вітчизняній практиці природоохоронної діяльності.

Для подолання в Україні проблеми швидкого накопичення твердих побутових відходів необхідно прискорити створення системи їхнього роздільного збирання та переробки. У цьому напрямі вже спостережено активні дії державних органів. Так, Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013–2020 роки. Основною метою вказаного документа є здійснення заходів щодо зменшення обсягів утворення відходів, забезпечення необхідних умов для роздільного збирання побутових відходів населення, що в подальшому супроводжуватиметься ресайклінгом і створенням умов для їх утилізації. Відзначмо, що концепцію та заходи, визначені в ній, розроблено урядом відповідно до стандартів і нормативів екологічного права Європейського Союзу. Безумовною перевагою програми можна вважати спрямованість на відхід від звалищ та полігонів сміття, які, як зазначалося, надзвичайно поширені в Україні [10].

Водночас у країні започатковано низку програм, які передбачають реалізацію національних проектів, спрямованих на вирішення екологічних проблем та покращення довкілля. Так, у межах програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженої Указом Президента України № 504 від 27.04.2011 [8], за напрямом «Упровадження національних проектів та інвестиції» Державним агентством з інвестицій та Управлінням національними проектами України забезпечено підготовку національного проекту «Чисте місто», який становить систему комплексів із переробки твердих побутових відходів.

Проект «Чисте місто» передбачає будівництво системи комплексів із переробки твердих побутових відходів у 10 містах України – Києві, Харкові, Тернополі, Вінниці, Чернівцях, Хмельницькому, Сумах, Кіровограді, Дніпропетровську та Полтаві. Під час реалізації національного проекту будуть використовуватися екологічно-безпечні технології переробки твердих побутових відходів, глибина переробки яких складає не нижче ніж 50 відсотків за масою. Варто зазначити, що поряд із вказаними містами проект планують поширити й на цілі регіони України.

Відповідно до приблизних розрахунків розробників проекту, загальна потужність нових комплексів складатиме 1550 тис. тонн твердих побутових відходів на рік. Планується скоротити обсяги захоронення відходів на звалищах та полігонах, близько 50 % відходів будуть використані як вторинні й енергетичні ресурси для повторного використання в галузях виробництва. Обсяг інвестицій для кожного проекту оцінюють на рівні 20–50 млн євро, а загальна вартість проекту в усіх запланованих містах складає близько 320 млн євро [14].

До вкладення коштів у названий проект запрошуються інвестори не лише з України [5], а й з-за кордону, включаючи міжнародні компанії та міжнародні фінансові організації. Наприклад, зацікавленість у фінансуванні проекту проявив Європейський банк реконструкції та розвитку. На сьогодні представники національного проекту «Чисте місто» ведуть переговори з такими потенційними компаніями-інвесторами, як Global Project Capital, BN Umwelt, Sigma Blazer, ETVie Energy, Transfer Vienna GmbH, ASA (Австрія), Naprzod (Польща), VEOLIA (Франція), AWMInternational (Англія), Remondis (Німеччина), також підписано меморандум про співпрацю з Global Project Capital, з ТОВ «Престиж ЕТ» (Росія) [2; 14].

Як бачимо, організатори проекту планують залучити інвесторів, які мають значний світовий досвід у галузі переробки сміття. Відповідно, повертати кошти інвесторам будуть декількома способами:

- за рахунок чинних тарифів на поводження з відходами;
- за рахунок доходів від продажу вторинної сировини (макулатура, склобій, полімери, брухт чорних та кольорових металів), продуктів переробки (альтернативного палива, електричної енергії за «зеленим тарифом»);
- за рахунок коштів від уведення загальнообов'язкового збору до спеціального фонду державного бюджету, який стягуватиметься з виробників та імпортерів пакувальних матеріалів.

Національний проект «Чисте місто» є не єдиним проектом в Україні. У 2013 р. стартувало ще декілька всеукраїнських проектів, серед яких Всеукраїнське прибирання «Зробимо Україну чистою!» та інформаційно-просвітницька кампанія «Не сміти!».

Акція «Зробимо Україну чистою!» проходить в Україні вже чотири роки поспіль. Щороку проект об'єднує навколо себе все більшу кількість волонтерів, компаній та організацій, яким небайдужий сучасний стан довкілля. Згідно з офіційними даними в 2013 р. в акції взяли участь близько 140 тис. волонтерів й понад 100 компаній. Ця акція є складовою Міжнародної екологічної ініціативи «Let's Do It!», яка об'єднує понад 8 млн людей у 108 країнах світу.

Інформаційно-просвітницька кампанія «Не сміти» стартує в Україні вперше. Метою програми є переведення населення України на роздільне збирання сміття. Перший етап реалізації програми розраховано на 2013–2015 роки. Він включає масштабну інформаційну кампанію, навчання в закладах освіти і створення основ для комунікації між органами влади, суспільством та компаніями, які вивозять, сортують, переробляють та утилізують тверді побутові відходи [6].

Поряд із національними природоохоронними проектами в Україні реалізуються й інші проекти, виконувані за участю міжнародних сторін.

Наприклад, у 2012 р. було реалізовано проект «Екооперація. Польсько-українське партнерство для перероблення відходів у Вінницькій та Хмельницькій областях». Цей проект було спрямовано на збільшення переробки відходів в Україні за рахунок підвищення рівня знань працівників, а також на збільшення інвестиційних можливостей малих і середніх підприємств в Україні, які брали участь у проекті. Відзначимо, що проект фінансувався програмою польського співробітництва з розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща у 2012 р. [1].

Ще одним міжнародним проектом у сфері переробки побутових відходів населення є проект «Покращення екологічної ситуації у місті Івано-Франківську та області шляхом запровадження технології екологічного збору та переробки твердих побутових відходів на основі досвіду міста Бая Марє, Марамуреш (Румунія)» Програми прикордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Україна-Словаччина-Україна 2007–2013 років.

Водночас у 2013 р. започатковано проект «Управління біорозкладаними відходами в містах Бая-Марє (Румунія), Івано-Франківську та Коломиї (Україна)». Загальний бюджет проекту складає близько 500 тис. євро, а термін реалізації – з вересня 2013 р. до березня 2015 р. Цей проект спрямовано на покращення екологічного стану в місті за рахунок компостування біовідходів, що утворюються в зелених зонах міста, а також використання утвореного компосту для забезпечення потреб міста й продажу його надлишків. До того ж, проект націлено на недопущення забруднення атмосферного повітря під час спалювання зібраного листя, гілок тощо, скорочення рівня витрат на їхнє перевезення на полігон твердих побутових відходів для захоронення [7].

Таким чином, на підставі аналізу поточного стану реалізації в Україні національних та наднаціональних проектів із переробки побутових відходів можемо підсумувати:

- проекти з переробки відходів національного та наднаціонального характеру тільки починають активно започатковуватися в Україні;
- для реалізації проектів необхідні значні обсяги інвестицій, формування яких виключно за рахунок бюджетних коштів є неможливим;
- проекти носять переважно національний характер, проте є приклади партнерства з країнами-сусідами, але глобальних природоохоронних проектів у цій сфері в Україні не простежено.

Незважаючи на поточні проблеми в реалізації проектів зі збирання та переробки побутових відходів в Україні, все ж очікується успішне їхнє виконання, що дає можливість окреслити певні перспективи:

- реалізація проектів дозволить поліпшити екологічну ситуацію в країні;
- можливо створити нову галузь промисловості з переробки відходів, яка в розвинутих країнах є досить прибутковою. Це в підсумку може вирішити проблему з пошуком інвесторів для реалізації природоохоронних проектів та створить нові робочі місця в Україні;
- організація проектів за участю зарубіжних країн уможливіть вихід на міжнародний рівень, що зміцнить позицію України на світовій арені;
- успішне виконання проектів у окремих містах може стати початком організації аналогічних проектів в цілих регіонах та на всій території України.

Висновки.

Реалізація національних та наднаціональних проектів зі збирання та переробки побутових відходів є потрібним процесом для подолання складної екологічної ситуації, яка виникла в Україні останніми роками. Головна роль у започаткуванні подібних проектів безумовно належить державі, яка має докладати якомога більших зусиль для ефективної організації проекту, пошуку інвесторів, управління проектом та ознайомлення населення з її заходами. Комплексне застосування сучасних технологій із переробки побутових відходів та їхнього впровадження в Україні поряд із побудовою системи роздільного збирання сміття можуть вирішити не тільки наявні на сьогодні екологічні проблеми довкілля, а й створити в країні нову прибуткову сферу, доходи від якої можуть бути направлені на здійснення природоохоронної діяльності та забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

Бібліографічні посилання

1. «Екооперація. Польсько-українське партнерство для переробки відходів у Вінницькій та Хмельницькій областях» [Електронний ресурс] / Міжнародні проекти. – Режим доступу : <http://www.khnu.km.ua>
2. **Клюєв А.** Щоб не перетворювати Україну на звалище необхідно впроваджувати роздільний збір та переробку побутового сміття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/news/1445.html>
3. В Україні збільшуються обсяги накопичення відходів – Мінприроди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua>
4. **Леськів Г. З.** Екологія та регіональна економіка : навч. посіб. / Г. З. Леськів. – Л. : Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2011. – 208 с.
5. Запрошення інвесторів на участь у реалізації національного проекту «Чисте місто» – система комплексів з переробки твердих побутових відходів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua>
6. Презентація Всеукраїнських проектів «Не забудь», «Не сміти» та «Зробимо Україну чистою!». Міжнародний досвід програм переробки сміття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ne-smity.com.ua/27-post-reliz-19-09-2013>
7. Про екологічні проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecomisto.if.ua/pro-ekologichni-proekti>
8. Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» : Указ Президента України № 504/2011 від 27.04.2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.nau.ua/doc/?uid=1196.1455.0>
9. Промислові відходи України. Проблеми та шляхи їх вирішення : наук. вид. / [Тарасова Т. В., Губіна В. Г., Квашук Л. П. та ін.; під ред. Б. О. Горлицького]. – К. : Логос, 2011. – 199 с.
10. Сміття в Україні утилізуватимуть за євростандартами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua>
11. **Телетов О. С.** Застосування маркетингу в умовах вирішення господарсько-екологічних проблем регіону / О. С. Телетов, М. Г. Зубенко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 1. – С. 89–102.
12. Удосконалення системи управління відходами в Україні в контексті європейського досвіду : наук.-приклад. вид. / [Мищенко В. С., Виговська Г. П., Маковецька Ю. М. и др.; під ред. В. С. Мищенка]. – К. : Лазурит-Поліграф, 2012. – 120 с.
13. **Фролов С. М.** Еколого-економічні проблеми державного управління поводження з твердими побутовими відходами / С. М. Фролов, О. О. Білопільська // Вісник Сумського держ. ун-ту. Сер. «Економіка». – 2012. – № 3. – С. 103–109.
14. Чотири відсотки території України завалені сміттям! Переробка відходів найвигідніший бізнес? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ibud.ua/ua>

Надійшла до редколегії 22.01.2014